סימן ל

השתתפות כהן בהקמת מצבה לאביו

מעשה בכהן שהתחזק בשמירת תורה ומצוות, לימים כאשר נפטר אביו ל"ע ובתום שלושים ימי האבל התכנסה המשפחה להקמת מצבה בבית הקברות, ביקשה ממנו אמו שיבוא להשתתף במעמד. כהן זה ידע שאסור לו להיכנס לבית הקברות, אך מאידך, חשש שאם לא יבוא לבית הקברות עלול הדבר לגרום קרע עמוק בינו לבין בני המשפחה [שכולם אינם שומרי תורה ומצוות, ואינם מבינים כיצד אינו משתתף במעמד הקמת המצבה לאביו]. והשאלה שנשאלה, האם יוכל להשתתף בהקמת המצבה, למרות האיסור שיש לכהן להיכנס לבית הקברות.

א. בשו"ע (יו"ד סימן שעג סעיף ז) נפסק: "אסור לכהן להתטמא למת אפילו בעת שמיטמא לקרוביו, לפיכך כהן שמת לו מת צריך ליזהר ולקברו בסוף בית הקברות כדי שלא יכנס לבית הקברות ולא יתטמא בקברות אחרים כשיקבור מתו". וכתב הרמ"א: "ודווקא לאחר שפירש ממתו, אבל בעוד הוא עסוק במתו מותר ליטמאות אף לקרובים". וביאר הש"ך (ס"ק יב) את דברי הרמ"א: "כלומר אין כאן איסור בהליכה מפני שאז עוסק במתו ומותר ליטמאות אז אף לאחרים, אלא האיסור הוא מפני שבחזרה יצטרך לילך על הקברים וכבר פירש ממתו. והב"ח פסק דאף בהליכה אסור להוסיף טומאה כיון שאפשר לו לקברו בסוף בית הקברות, וכן נראה דעת המחבר, וכ"כ העטרת זהב דנכון להחמיר כסברה זו והמ"מ דף קי"ז מיקל בדבר".

ומבואר שנחלקו המחבר והרמ"א, האם מותר לכהן להיטמא למת אחר בשעה שמיטמא לקרוביו. לדעת המחבר גם בשעת ההליכה לקבורה אסור לכהן להיטמא למת אחר, ואילו הרמ"א סובר שעד לקבורה אין איסור להיטמא, אולם לאחר הקבורה, אין לכהן כל היתר להימצא בבית הקברות. ומכל מקום, לכולי עלמא, טעם המנהג לקבור את הכהנים בסוף בית הקברות נובע מכך שבני משפחתם אינם רשאים להיכנס לבית הקברות.

וכמו שכתב בספר נטעי גבריאל (הלכות אבלות סימן קל סעיף ל) "אף באופן שמותר ליטמא לקרוביו, אכן אם הקבר מונח בין שאר קברים באופן שעל ידי הליכתו לבית הקברות וכל שכן בחזרתו מוכרח עליו ליטמא לקברים אחרים שאינו קרוביו, אסור ליכנס". ובמקור ההלכה ציין שם לדברי המחבר והרמ"א הנ"ל, ולדברי שו"ת מהרי"ל (סימן מג) שכתב: "שמנהג פשוט הוא שאין הכהנים הולכים לקרוביהם אלא עד הקברות ותינוקות של בית רבן יודעים, וכן כתב הדרך החיים, ומהאי טעמא כתבו במנהגי וורמייזא, מנהגי פראג, ותקנות ח"ק פרנקפורט, שלפני הכניסה לבית הקברות קורעין לאבלים כהנים, כי אינם רשאין לילך לקברות". וזהו היסוד למנהג הרווח ברוב תפוצות ישראל לעשות חלקה לכהנים במקום מיוחד בכניסה לבית הקברות, כדי שקרוביהם יוכלו להיכנס מבלי להיטמא לקברות אחרים.

[ועוד ציין הנטעי גבריאל (שם עמ' תקמז) למש"כ בשו"ת דודאי השדה (סימן כא) שיש לכהנים תועלת גם אם אינם נכנסים לבית הקברות אלא עומדים בסמוך לו: ראשית, כי תכלית ההליכה כדי שיראה הקברים וישים אל ליבו מעשיהם הטובים של הצדיקים הנקברים שם, ואם כן אפילו רק בסמוך לקבריהם שיוכל לראות הציונים גם כן פעל הרבה. ועוד, שהשוכבים בקבר מרגישים תיכף כשבאים שם אפילו רק סמוך לקבר, ואם כן עושה נחת רוח לנשמת

קרובו או אמו ששוכבים שם אע"פ שאינו הולך על קברם ממש, והוכיח כן מהזוה"ק. וגם בספר השתטחות לרבי נחמן מברסלב כתב שקדושת קבר הצדיק בכל הרואה אותו, אפילו סמוך לבית הקברות].

מכל זה היה נראה כי בנדון דידן לא נוכל להתיר לכהן להיכנס לבית הקברות לצורך השתתפות בהקמת המצבה של אביו, שכן הדבר כרוך באיסור להיטמא למתים בשעה שנכנס לבית הקברות.

ב. והנה בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סימן סימן רנב) נשאל "באם אי אפשר לקבור בסוף בית הקברות, אם רשאים הכהנים הקרובים לילך לקבורתו", והשיב בפשטות להיתר. ובסוף ספר פני ברוך על הלכות אבלות, מובא מכתבו של רבי ישראל יעקב פישר, ראב"ד בד"ץ העדה החרדית בירושלים שביאר: "דסבירא ליה להאגרות משה דהיכא דאי אפשר לקוברו בסוף בית הקברות אין לאסור לכהן לטמא לקרוביו אשר מצוה להם להטמאות לצורך קבורה, וכל האיסור שכתב הש"ך בשם הב"ח לכתחילה מצד החזרה [הובא לעיל **אות א**] הוא נמי רק כשאפשר לקוברו בסוף בית הקברות, אבל כשאי אפשר ויש כאן צורך קבורה בוודאי מותר לילך להיטמא לצורך קבורה, אף שבחזרה יהיה איסור אנוס הוא, אלא דנימא שישאר שם, על זה כתב דהוא מוכרח לצאת".

ומבואר בדבריו שיש להתיר לקרובים הכהנים של הנפטר [שמחוייבים להיטמא לו] ללוותו גם כאשר נקבר בתוככי בית הקברות, כי מאחר ומותר להיטמא בהליכה ללויה, גם היציאה מבית הקברות מותרת שהרי הוא אנוס ואין לו כל אפשרות אחרת לקיים את המצוה להיטמא לנפטר.

וכן הביא בשו"ת משפטי עוזיאל (חלק ו סימן קכד) במענה לשאלת הרב בן ציון ליכטמן אב"ד העיר בירות [בירת לבנון] "בדבר שראה שבני כהנים נכנסו לבית הקברות והלכו בין הקברים בהליכה ובחזרה, ותמה שהוא נגד פסק מרן המחבר שאסור לכהן ליטמא למת אפילו בעת שמיטמא לקרוביו", ורבי שלמה בוחבוט שהיה רבה של בירות התיר זאת על פי דברי ספר שלחן גבוה המובאים בספר התקנות דיני ומנהגי ירושלים עיה"ק תו"ב (הלכות אבלות סע' יד) וז"ל: "הנה בירושלים וקושטא ושאלוניקי וכל ערי אורמיל לא ראינו ולא שמענו שנזהרים בזה, אלא קוברים בכל אשר ימצא לו ונכנס הכהן ויוצא בין הקברים".

והוסיף המשפטי עוזיאל: "ויש להמליץ לדעתי על מנהג זה משום שאם נאסור יש בזה משום מניעה ממצות כבוד אב ואם שמצוה לכבדם בחייהם ובמותם, וגם משום עגמת נפש של הקרובים המותרים להיטמא לו, שכל זמן שלא נסתם הגולל קשה להם להיפרד מארון הוריהם, ומשום כך לא מחו רבותינו שבמרכזי ישראל הנ"ל לכל אלה שנכנסו לבית הקברות ולא אסרו החזרה משום הכניסה. קרוב לודאי שגם קהילות ישראל שבמדינת סוריה נגררו אחריהם במנהג זה, ואין אנו רשאים לשנות מנהגם".

ומכל מקום למעשה מסיים המשפטי עוזיאל: "לכן נראה לענ"ד שאם בא הכהן לשאול הלכה למעשה מורים לו לאסור משום שאפילו אם נהגו להתיר רשאי כל אדם להחמיר על עצמו ואין בזה משום אל ישנה אדם מפני המחלוקת, הואיל והשינוי הוא בשב ואל תעשה, אבל אין להכריז איסור כללי למה שהתירו קדמונינו ז"ל".

ברם, גם ההיתר שנהגו הכהנים במקומות הנ"ל להיכנס לבית הקברות, היה רק לצורך קיום המצוה שיש לכהן להיטמא לקרוביו, אך אינו מעלה ארוכה והיתר לכהן לצורך כניסה לבית הקברות כדי להשתתף בהקמת מצבה.

ג. ונראה על פי דברי האגרות משה (יו"ד ח"א סימן רמט) שהתיר לכהנים קרובי מת ללוותו לתוך בית הקברות, למרות שבחזרתם יצטרכו לעבור בתוך ד' אמות של קברי אחרים [ויש בזה איסור דרבנן], על פי דברי הגמרא (ברכות יט, ב) שכבוד הבריות דוחה איסור דרבנן. ובשו"ע (יו"ד סימן שעב סע' א) נפסק: "אף על פי שהכהן אסור ליכנס לבית הפרס (פירוש, שדה שאבד בה קבר ושנחרש בה קבר ושיעורה מאה אמה) או לארץ העמים אם צריך לילך שם לישא אשה או ללמוד תורה ואין לו דרך אחרת, יכול לעבור דרך שם אפילו אם מוצא ללמוד במקום אחר, וכן אבל העובר דרך שם יכול לילך אחריו לנחמו". וביאר רבי משה שלדעת השו"ע ההיתר של הכהן להיטמא טומאה מדרבנן אינו בגלל **שלצורך קיום כל מצוה** הותר לו להיטמא טומאה מדרבנן, אלא **רק דברים שיש בהם משום כבוד הבריות**, הותר לכהן להיטמא טומאה מדרבנן.

ומתוך כך חידש האגרות משה: "ולכן אם כשלא ילווהו הוא באופן שהוא בזיון להמת יש להתיר ללוותו אף בדרך בית הפרס... ולכן יש חילוק **שלהבן ולהקרובים** שאם לא ילווהו עד קברו הוא בזיון להמת, לא מבעיא לאלו קרובים שמחוייבים להטמא לו אלא אף קרובים שאין חייבין להטמא לו אבל הם קרובים כאלו שאם לא ילווהו הוא בזיון להמת שיאמרו שאינו חשוב להם, יש להתיר. אבל **לכהנים אחרים** שליכא בזיון להמת אף כשלא ילווהו עד הקבר, אף שאיכא להם עכ"פ מצוה ללוות ואיכא כבוד להמת בהלוויתם, אין להתיר לכהנים ליכנס בבית הפרס".

ומתבאר בדבריו חידוש גדול הלכה למעשה, שאפילו כהנים שהם קרובי המת שאינם מז' הקרובים המחוייבים להיטמא, יכולים להשתתף בהלויה, אם באי השתתפותם יגרם בזיון לכבוד הנפטר - ואף שבהימצאותם בבית הקברות עוברים על איסור דרבנן - כי משום כבוד הבריות נדחה איסור דרבנן.

ולפי זה גם בנדון דידן יש מקום להתיר לכהן להשתתף בהקמת המצבה לאביו, אם באי השתתפותו עלול להיגרם בזיון לכבוד אביו. ומאחר ולא מצאתי שדנו בזה הפוסקים, צ"ע למעשה.

• • •

על דברים אלו, כתב ידידי הגאון רבי **גבריאל צינענר**, מחבר הספרים נטעי גבריאל:

ב"ה ר"ח אלול תשס"ט

שוכט"ס לכבוד ידיד מקים עולה של תורה

איש חמודות נועם המדות עוסק בתורה בחשיכה כאורה

וידיו רב לו בחידושי תורה מו"ה **צבי רייזמן** שליט"א

במש"כ להתיר לבן להשתתף בהקמת מצבה של אביו, לא ידעתי מה הספק, הלא מפורש בשו"ע סי' שע"ג ס"ו אין מטמא לה אלא שיסתום הגולל, ואם כן אחר כך אין רשאי לטמא, ולא שייך לומר בזה כבוד המת, ופשיטא דזה אסור.